

Силабус
навчальної дисципліни
Сучасна українська мова
2021-2022 навчальний рік

Освітня програма «Середня освіта (українська мова і література, англійська мова)»
Спеціальність 014 Середня освіта
Предметна спеціальність 014.01 українська мова та література
Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка
Рівень вищої освіти перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

Викладач Світлана ГЛАЗОВА
Посилання на сайт <https://bdpu.org.ua/faculties/ffsk/structure-ffsk/kaf-ukr-mova/composition-kaf-ukr-mova/glazova/>
Контактний телефон 0950766357
E-mail викладача: sn_glazova@bdpu.org
Графік консультацій вівторок, 11.00-12.00, ауд. 56204, корпус БДПУ 56

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів / годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Звітність
(I семестр) 5 / 150	6	6	138	екзамен
(II семестр) 4 / 120	6	6	108	екзамен

Семестр: осінній, весняний

Мова навчання: українська

Ключові слова: українська мова, практикум української мови, ділова українська мова, лексикологія, фразеологія, лексикографія, фонетика, фонологія, орфоепія, орфографія, графіка.

Мета та завдання курсу:

Мета викладання навчальної дисципліни – дати студентам глибокі, наукові знання з культури української мови, ділової української мови, фонетики, фонології, орфоєпії, графіки та орфографії, морфеміки і словотвору, граматики сучасної української мови, допомогти практично оволодіти її нормами, сприяти досягненню високого рівня мовної освіти тощо.

Основним завданням вивчення дисципліни “Сучасна українська мова” є систематичний виклад теоретичних питань культури української мови, фонетики і фонології, лексики і фразеології, правопису і орфоєпії, словотвору і граматики. Проте наукове і практичне осмислення курсу не обмежується засвоєнням правил слововживання, побудови речень, правопису тощо. Ці теоретичні завдання і практичні цілі здійснюються і в шкільному курсі української мови. У процесі вивчення вузівського курсу студент повинен виробити наукові погляди на мову, глибоко усвідомити і вміти розкривати діалектичні взаємозв'язки між фонетичною, лексичною, словотвірною та граматичною системами, розвивати в собі навички самостійного аналізу мовних фактів, використовуючи при цьому знання, здобуті з суміжних лінгвістичних дисциплін – загального мовознавства, діалектології, історичної граматики та ін.; набути такі якості філолога, як уміння сприймати красу рідної мови, її багатство, навчитись володіти цими багатствами і високою культурою мовлення; правильно оцінювати стилістичні властивості мовних одиниць, їх емоційно-експресивні відтінки.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент буде **знати:**

- сутність лексики української мови як системи;
- лексичні норми сучасної української літературної мови;
- ознаки фразеологічних словосполучень, їхні типи, стилістичні особливості;
- різні види лексикографічних видань.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент буде **вміти:**

- давати визначення основних понять;
- розпізнавати та дотримуватися норм літературної мови, принципів уживання різних слів (синонімів, антонімів, омонімів, паронімів тощо);
- правильно використовувати фразеологізми в мовленні;
- користуватися різними видами словників;
- редагувати тексти з лексичними помилками, аргументовано висловлюючи свої думки.

Компетентності та програмні результати навчання:

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач	Програмні результати навчання
<p>ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена су-спільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демо-кратичного) суспільства та необ-хідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.</p> <p>ЗК 2. Здатність зберігати та при-множувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення су-спільства на основі розуміння іс-торії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у за-гальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку су-спільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p> <p>ЗК 3. Знання та розуміння пред-метної області та розуміння професійної діяльності.</p> <p>ЗК 8. Здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях.</p> <p>ЗК 10. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.</p> <p>ФК 5. Здатність використовувати досягнення сучасної науки в галузі теорії та історії української мови в закладах середньої освіти, практиці навчання української мови.</p> <p>ФК 6. Здатність вільно володіти українською мовою, адекватно ви-користовувати мовні ресурси, де-монструвати сформовану мовну й мовленнєву компетентності в про-цесі фахової і міжособистісної ко-мунікації, володіти різними засо-бами мовної поведінки в різних комунікативних контекстах.</p> <p>ФК 8. Здатність використовувати когнітивно-дискурсивні вміння, спрямовані на сприйняття й поро-дження зв'язних монологічних і діа-логічних текстів в усній та пись-мовій формах українською мовою, володіти методикою розвитку мовлення учнів у процесі говоріння й підготовки творчих робіт.</p> <p>ФК 10. Здатність інтерпретувати й зіставляти мовні явища, викори-стовувати різні методи й методики аналізу тексту.</p> <p>ФК 11. Здатність власною держав-ницькою позицією, особистою мо-вною культурою, ерудицією, пова-гою й любов'ю до української мо-ви виховувати національно сві-домих громадян України.</p> <p>ФК 16. Здатність взаємодіяти зі спільнотами (на місцевому, регіо-нальному, національному, євро-пейському й глобальному рівнях) для розвитку</p>	<p>ПРЗ 1. Знає сучасні філологічні й дидактичні засади навчання укра-їнської мови.</p> <p>ПРЗ 2. Обізнаний із елементами теоретичного й експерименталь-ного (пробного) дослідження в професійній сфері та методами їх реалізації.</p> <p>ПРЗ 3. Знає основні функції й за-кони розвитку мови як суспільно-го явища, різномірневу (системну) організацію української мови та її норми, особливості використання мовних одиниць у певному кон-тексті, мовний дискурс художньої літератури й сучасності.</p> <p>ПРУ 1. Уміє працювати з теоре-тичними та науково-методичними джерелами (зокрема цифровими), видобувати, обробляти й система-тизувати інформацію, використо-вувати її в освітньому процесі.</p> <p>ПРУ 2. Володіє комунікативною мовленнєвою компетентністю з української мови (лінгвістичний, соціокультурний, прагматичний компоненти відповідно до за-гальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти), здатний удоско-налювати й підвищувати власний компетентнісний рівень.</p> <p>ПРУ 5. Порівнює мовні факти, явища, визначає їхні подібності й відмінності.</p> <p>ПРУ 7. Володіє основами профе-сійної культури, має здатність створювати й редагувати тексти фахового змісту.</p> <p>ПРК 1. Формує комунікаційну стратегію з колегами, соціальними партнерами, учнями (вихованцями) та їхніми батьками із дотриманням етичних норм спілкування, принципів толерантності, творчого діалогу, співробітництва та взаємоповаги до всіх учасників освітнього процесу.</p> <p>ПРК 2. Ефективно спілкується в науково-навчальній, соціально-ку-льтурній та офіційно-ділових сфе-рах; виступає перед аудиторією, бере участь у дискусіях, обстоює власну думку (позицію), дотриму-ється культури поведінки й мовленнєвого спілкування.</p>

професійних знань і фахових компетентностей, використання перспективного практичного досвіду й мовно-літературного контексту для реалізації навчально-виховних цілей.

ФК 17. Здатність розуміти вимоги до діяльності за спеціальністю, зумовлені необхідністю забезпечення сталого розвитку України, її зміцнення як демократичної, соціальної, правової держави.

Зміст курсу:

Розділ: ВСТУП, ПРАКТИКУМ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, ДІЛОВА УКРАЇНСЬКА МОВА

Тема 1. Сучасна українська мова як предмет наукового вивчення і фахова дисципліна. Походження української мови, її місце серед інших слов'янських мов

Зміст, обсяг і завдання курсу, зв'язок зі шкільним курсом української мови. Концепція навчання державної мови в школах України. Оновлення змісту навчання (лінгвістичний, етнокультурознавчий і методологічний компоненти). Завдання курсу, його основні розділи: вступ, фонетика і фонологія, орфоєпія, графіка, орфографія, лексикологія, фразеологія, лексикографія, словотворення, граматика (морфологія і синтаксис), пунктуація.

Українська мова – національна мова українського народу, один з вирішальних чинників його самобутності і державна мова України. Походження української мови (дискусійні погляди щодо походження української мови), її місце серед інших мов світу. Національні риси української мови на всіх мовних рівнях. Значення творчості І. П. Котляревського і Т. Г. Шевченка в історії розвитку української літературної мови. Шляхи і тенденції розвитку української мови в період становлення незалежної України.

Тема 2. Українська літературна мова. Поняття про діалекти. Функціональні стилі сучасної української літературної мови

Українська літературна мова як унормована форма загальнонародної мови. Діалектна основа української літературної мови. Територіальні діалекти української мови. Мовна норма. Загальна характеристика орфоєпічних, орфографічних, пунктуаційних та стильових норм української літературної мови. Значення мовної культури для роботи вчителя. Загальносуспільне значення норм літературної мови. Функції мови.

Писемна й усна форми сучасної української літературної мови. Стилі української мови: художній, офіційно-діловий, публіцистичний, науковий, конфесійний, розмовний, епістолярний. Поняття про колоритно-стильові різновиди української мови: урочистий, офіційний, ввічливий, фамільярний, жартівливий, інтимно-ласкавий тощо.

Тема 3. Українська графіка, алфавіт. Поняття орфограми

Поняття літературної мови. Орфографія. Види орфограм. Орфографічне правило. Принципи української орфографії. Графіка української мови. Співвідношення між буквами і звуками. Алфавіт.

Тема 4. Написання голосних в ненаголошеній позиції

Правопис ненаголошених Е та И (загальні правила), правопис Е та И в префіксах і суфіксах. Правопис І та И в основах українських та іншомовних слів. Правопис І та И в префіксах і суфіксах.

Тема 5. Правопис дзвінких і глухих приголосних

Правопис дзвінких та глухих приголосних. Правопис приголосних у кінці префіксів. Чергування та уподібнення приголосних.

Тема 6. Зміни приголосних при словозміні і словотворенні

Зміни приголосних при словозміні і словотворенні. Спрощення в групах приголосних.

Тема 7. Вживання м'якого знака та апострофа. Подвоєння букв

Тверді і м'які приголосні. Правопис буквосполучень ЙО, ЪО. Вживання м'якого знака. Вживання апострофа. Подвоєння і подовження приголосних.

Тема 8. Вживання великої літери. Відмінювання власних назв

Вживання великої літери. Передача російських власних назв українською мовою. Відмінювання прізвищ, імен та по батькові.

Тема 9. Написання слів іншомовного походження

М'який знак та апостроф в іншомовних словах. Правопис І та И в основах іншомовних слів. Неподвоєні й подвоєні приголосні. Відмінювання слів іншомовного походження.

Тема 10. Правопис складних слів

Прості, складні і складені слова. Творення і правопис складних слів. Правопис складних іменників та прикметників. Правопис слів із частинами *пів-* і *напів-*. Правопис складноскорочених слів і графічних скорочень.

Тема 11-12. Правопис відмінкових форм іменників

Поділ іменників на відміни та групи. Особливості правопису відмінкових закінчень іменників. Правопис відмінкових закінчень іменників II відміни чоловічого роду в родовому відмінку однини. Правопис іменників III відміни в орудному відмінку однини.

Тема 13. Правопис відмінкових форм прикметників і займенників Особливості правопису відмінкових закінчень прикметників. Творення і правопис вищого ступеня порівняння прикметників. Творення і правопис присвійних прикметників. Розряди займенників за значенням. Особливості відмінювання і правопису займенників різних розрядів.

Тема 14-15. Правопис відмінкових форм числівників

Відмінювання і написання числівників різних розрядів. Правопис складних числівників і відчислівникових форм. Зв'язок числівників з іменниками.

Тема 16. Правопис дієслів та дієслівних форм

Загальна характеристика дієслівних форм. Дієвідмінювання. Правопис особових закінчень дієслів. Чергування приголосних у дієсловах. Написання дієприкметників і дієприслівників.

Тема 17. Правопис прислівників

Способи творення прислівників. Правопис прислівників, утворених від прикметників. Правопис прислівників, утворених поєднанням прийменника з іменником. Правопис прислівників, утворених від числівників та прислівників. Написання складних і складених прислівників.

Тема 18. Правопис службових слів та вигуків

Правопис прийменників. Розрізнення прийменників і префіксів. Правопис сполучників. Розрізнення сполучників та інших частин мови. Правопис часток. Написання часток НЕ, НИ з різними частинами мови. Написання вигуків разом, окремо, через дефіс. Правопис звуконаслідувальних слів.

Тема 19. Будова речення. Тире в простому двоскладному реченні

Будова простого речення. Головні і другорядні члени речення. Тире в простому неускладненому реченні.

Тема 20-21. Просте ускладнене речення. Речення з однорідними членами. Відокремлені та уточнювальні члени речення

Поняття про однорідні члени речення. Розділові знаки між однорідними членами речення. Узагальнювальні слова і розділові знаки при них. Відокремлення додатків та обставин. Відокремлені і невідокремлені означення. Відокремлення прикладок. Уточнювальні члени речення.

Тема 22. Слова, синтаксично не пов'язані з членами речення

Звертання, способи його вираження та виділення в реченні. Вставні слова, словосполучення і речення. Вставлені слова, словосполучення і речення. Слова-речення та вигуки.

Тема 23. Розділові знаки в складносурядних та складнопідрядних реченнях

Загальна характеристика складних речень. Кома в складносурядному і складнопідрядному реченнях. Інші розділові знаки в складносурядному і складнопідрядному реченнях. Умови відокремлення конструкцій зі словами *як, мов, немов, наче, неначе, ніби, нібито, ніж* і под.

Тема 24-25. Розділові знаки в складному безсполучниковому реченні та складному багатокomпонентному реченні

Загальна характеристика складних безсполучникових речень. Кома і крапка з комою у складному безсполучниковому реченні. Двокрапка і тире у складному безсполучниковому реченні. Вживання розділових знаків в ускладненому складнопідрядному реченні. Уживання розділових знаків у складній синтаксичній конструкції із сурядним і підрядним зв'язком; із сполучниковим і безсполучниковим зв'язком. Поняття про період. Семантичні та структурні ознаки періоду, його пунктуаційне оформлення.

Тема 26. Пряма мова. Діалог. Цитати

Способи передавання прямої мови. Уживання розділових знаків у реченнях із прямою мовою. Діалог. Передача прямої мови непрямою. Вживання розділових знаків при цитатах.

Тема 27. Ділова українська мова як різновид літературної мови Основні вимоги до ділового мовлення. Правила оформлення реквізитів. Вимоги до тексту документа. Оформлення сторінки.

Тема 28-29. Документація щодо особового складу

Особливості оформлення документів щодо особового складу. Заява, її реквізити та оформлення. Характеристика. Резюме. Автобіографія. Особовий листок з обліку кадрів. Трудова книжка.

Тема 30. Правила оформлення довідково-інформаційної документації Анотація. Відгук, рецензія. Правила оформлення рефератів, тез. Довідки. Службові записки. Протокол, витяг із протоколу. Оголошення, повідомлення про захід.

Тема 31. Службові листи, їх класифікація

Класифікація службових листів. Реквізити листа та їх оформлення. Етикет ділового листування.

Тема 32. Документи з господарсько-договірної діяльності. Обліково-фінансові документи

Договір. Типи договорів. Контракт. Трудова угода. Накладна. Акт. Доручення. Розписка.

Тема 33. Культура усного ділового спілкування

Культура ділового спілкування як невід'ємна частина загальної культури людини. Бесіда. Телефонна розмова. Мистецтво публічного виступу. Доповідь.

Розділ: КУЛЬТУРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Тема 1. Культура мови як самостійна мовознавча дисципліна

Концепції культури мови в різних лінгвістичних центрах та окреслення терміна «культура мови». Поняття про загальнонаціональну, літературну та державну мову. Ознаки та функції мови. Культура мови і культура мовлення. Зв'язок культури мови з іншими дисциплінами.

Тема 2. Мовна норма – головна категорія культури мови

Історія розвитку поняття «норма» та її сучасне розуміння. Головні ознаки літературної норми. Поняття «мовна норма». Типологія мовних норм.

Тема 3. Мовні норми. Орфоепічні та акцентуаційні норми

Орфоепічні норми: вимова голосних звуків; вимова приголосних звуків; вимова звукосполук; вимова слів іншомовного походження. Акцентуаційні норми.

Тема 4. Мовні норми. Лексичні та фразеологічні норми

Лексика української мови і чистота, точність, влучність мовлення. Мовленнєва надмірність: тавтологія і плеоназм. Фразеологізми і культура мовлення.

Тема 5. Мовні норми. Морфологічні норми

Творення кличного відмінка іменників. Складні випадки відмінювання прізвищ. Правопис імен по батькові та прізвищ слов'янського походження. Іменники, що різняться за категорією роду в російській та українських мовах.

Тема 6. Комунікативні якості мови / мовлення

Комунікативні якості мови / мовлення. Правильність. Точність мови / мовлення. Логічність мови / мовлення. Причини помилок у логіці викладу. Чистота мови / мовлення. Багатство та виразність мови / мовлення. Доречність та інші комунікативні якості мови / мовлення.

Тема 7. Специфіка інтерференції близькоспоріднених мов

Проблеми дослідження інтерференції в лінгвістичних описах. Поняття «мовна інтерференція» в науці. Основні види інтерференції у мовленні українців Північного Приазов'я. Явище суржику.

Тема 8. Культуромовна діяльність

Культивування (удосконалення) літературної мови. Явище пуризму. Поняття «мовна особистість» в україністиці. Культура мовлення педагога. Проблеми культури мовлення сучасного студентства.

Тема 9. Мовленнєвий етикет як необхідна одиниця культури мовлення

Поняття «мовний (мовленнєвий) етикет» та історія його дослідження. Мовленнєвий етикет і ввічливість: диференціація понять. Етикетна формула й тональність спілкування. Кваліфікація етикетних формул у лінгвістичних описах. Різновиди етикетних формул. Фатичне спілкування.

Тема 10. Культура усного спілкування

Поняття про спілкування. Техніка спілкування. Класифікація функцій спілкування. Характеристика сторін спілкування. Стили спілкування.

Тема 11. Основні форми вербальної комунікації

Загальні відомості про вербальне спілкування. Діалог як форма вербальної комунікації. Діалогічне мовлення в психологічному аспекті. Діалогічне мовлення в соціоінтерактивному та комунікативно-мовному аспектах. Монолог як форма вербальної комунікації.

Тема 12. Невербальне спілкування

Загальні відомості про невербальне спілкування. Класифікація невербальних засобів спілкування. Кінесика. Паралінгвістичні та екстралінгвістичні засоби спілкування. Контакт очей.

Тема 13. Культура публічної монологічної мови

Сутність і специфіка публічної монологічної мови. Основні жанри усного публічного монологічного мовлення (доповідь, лекція, промова, виступ, повідомлення). Підготовка публічного виступу. Структура публічної професійної промови. Умови успішного виступу. Засоби увиразнення публічного виступу.

Тема 14. Мистецтво публічного виступу

Секрети ораторської майстерності. Типові помилки ораторів-початківців. Умови успішного виступу. Засоби увиразнення публічного виступу.

Розділ: ФОНЕТИКА, ФОНОЛОГІЯ, ОРФОЕПІЯ, ОРФОГРАФІЯ ТА ГРАФІКА

Тема 1. Фонетика як учення про звукову будову мови. Класифікація звуків сучасної української мови

Предмет і завдання фонетики. Зв'язок фонетики з іншими розділами мовознавства. Звуки і склади як фонетичні одиниці мови. Фізично-акустичний, фізіологічно-артикуляційний і лінгвістичний (фонологічний) аспекти вивчення мовних звуків. Мовний апарат. Робота мовних органів при утворенні голосних і приголосних звуків.

Поділ звуків на голосні і приголосні. Загальні умови творення голосних і приголосних звуків. Артикуляторна класифікація голосних української мови: за рухом язика в горизонтальному напрямі, за ступенем підняття язика та за участю губ. Приголосні звуки. Артикуляторно-акустична класифікація приголосних української мови: за активним мовним органом; за способом творення; за співвідношенням у їх творенні шуму й голосу; за твердістю і м'якістю.

Тема 2. Фонологія як галузь знань про фонему. Система фонем сучасної української літературної мови

Поняття фонем. Функції фонем – конститутивна, перцептивна (ототожнення) і смислорозрізнявальна (сигніфікативна). Інваріант (головний вияв) і варіанти фонем – факультативні, позиційні, комбінаторні. Диференційні ознаки фонем сучасної української літературної мови – артикуляційні та акустичні. Склад фонем сучасної української літературної мови. Голосні фонем сучасної української літературної мови в їх звукових виявах. Приголосні фонем сучасної української літературної мови в їх звукових виявах. Палаталізація приголосних.

Тема 3. Взаємодія звуків у потоці мовлення. Комбінаторні фонетичні зміни

Модифікації фонем. Поняття коартикуляції. Основні типи комбінаторних змін: акомодация, асиміляція, дисиміляція. Асиміляція приголосних (суміжна і на відстані; повна і часткова; регресивна і прогресивна; за дзвінкістю або глухістю, за місцем і способом творення, за м'якістю). Фонематична і фонетична транскрипції.

Тема 4. Живі (фонетичні) чергування, їх види

Дисиміляція приголосних (суміжна і на відстані; регресивна і прогресивна; за способом і за місцем творення. Спрощення в групах приголосних *здн, ждн, стн, стл, рдц* та ін.

Позиційні зміни в системі вокалізму: редукція голосних, гармонійна асиміляція (сингармонізм).

Позиційні модифікації приголосних (зміна приголосних /в/, /j/ на [ў], [ї]).

Тема 5. Чергування голосних фонем

Чергування *о* та *е* з *і*; *о* та *е* з нульовою фонемою (як наслідок занепаду зредукованих); *е, о* після *ж, ч, ш, дж*, та *ј*; чергування *и* (у звукосполученнях *ри, ли*) з *о* та *е*.

Чергування голосних у коренях слів як засіб розрізнення семантичних відтінків і граматичних значень: *о-а* (*гонити-ганяти*); *е-і* (*пекти-випікати*); *е-о* (*везти-возити*); *і-а* (*лізти-лазити*), *і-и* (*сісти-сидіти*); нульова фонема – *е, о, и*; нульова фонема – *о, и, у* та ін. Голосні *а* та *у* на місці давнього *о*; голосний *і* на місці давнього *у*.

Тема 6. Чергування в системі приголосних фонем

Історичні чергування в системі приголосних. Чергування /г/, /к/, /х/ із /ж/, /ч/, /ш/ (перше перехідне пом'якшення). Чергування /г/, /к/, /х/ із /з', /ц', /с'/ (друге перехідне пом'якшення).

Чергування, спричинені взаємодією приголосних з [j] у праслов'янській мові: /г/ – /ж/ (*берегти – бережу*); /к/ – /ч/ (*пекти – печу*); /х/ – /ш/ (*колихати – колишу*); /з/ – /ж/ (*возити – возу*); /т/ – /ч/ (*платити – плачу*); /с/ – /ш/ (*косити – кошу*) та ін.

Чергування твердих передньоязикових приголосних фонем /д/, /т/, /з/, /с/, /дз/, /ц/, /л/, /н/, /р/ з відповідними м'якими фонемами /д', /т', /з', /с', /дз', /ц', /л', /н', /р'/ при словозміні і словотворенні. Інші чергування приголосних звуків: /б/ – /бл/; /п/ – /пл/, /в/ – /вл/, /м/ – /мл/, /ф/ – /фл/; /б/ – /бй/, /п/ –

/пј/, /в/ – /вј/, /м/ – /мј/, /ф/ – /фј/, /р/ – /рј/. Комбінування фонетичних процесів у словах типу *козацький*, *убозтво*, *чеський*.

Тема 7. Склад як фонетична одиниця. Складоподіл

Теорія складу: експіраторна, акустична, фонологічна. Структура складу. Склади відкриті і закриті, наголошені й ненаголошені. Закономірності складоподілу в українській мові. Фонетичний складоподіл і перенос слова з рядка в рядок.

Тема 8. Наголос у системі фонетичних одиниць сучасної української літературної мови. Інтонація

Наголос, види наголосу. Характер українського наголошення. Енклітика та проклітика. Наголос як засіб вираження лексичного і граматичного значення слів. Основний і побічний наголос у багатоскладових складних словах. Логічний, емфатичний і фразовий наголоси. Інтонація.

Тема 9. Українська орфоепія як розділ мовознавства про норми літературної вимови

Норми української літературної вимови. Значення орфоепічних норм, причини їх порушення. Необхідність боротьби з порушенням орфоепічних норм української літературної мови і забезпечення високої культури мовлення. Основні правила української вимови: вимова голосних і приголосних звуків у різних позиціях, а також окремих звукосполучень. Вимова слів, засвоєних з інших мов. Норми українського наголосу.

Тема 10. Графіка української мови

Поняття графеми. Український алфавіт, його друкована і писана форми. Інші знаки, що використовуються в українському письмі: апостроф, знак наголосу, пунктуаційні знаки. Співвідношення між буквами українського алфавіту і фонемами української літературної мови. Букви для позначення голосних і приголосних фонем. Звукове значення букв *я*, *ю*, *є*, *ї*, букви *щ* та подвоєних букв. Слова з буквою *ґ*.

Історичний розвиток письма, його види. Основні форми стародавнього українського письма: устав, півустав, скоропис, «гражданка». Формування української графіки. Історія літери *ґ*.

Тема 11. Орфографія як система загальноприйнятих правил написання. Принципи українського правопису.

Основні правила української орфографії

Українська орфографія як розділ мовознавчої науки, що визначає систему загальноприйнятих правил про способи передачі на письмі звукового складу слів, їх написання та перенос із рядка в рядок. Оновлений „Український правопис“. Правописні проблеми кінця ХХ – початку ХХІ ст. Нова редакція «Українського правопису» (2019 р.). Співвідношення орфографії з графікою та орфоепією.

Принципи української орфографії: фонетичний, морфологічний, історичний (традиційний) та семантично-диференціальний. Роль і місце кожного з принципів в українській орфографії. Характеристика морфологічних, фонетичних, історичних і диференціальних написань слів.

Уживання м'якого знака і апострофа. Написання слів разом, окремо і через дефіс. Правопис найуживаніших префіксів і суфіксів. Граматичні і лексичні основи вживання великої букви. Правопис прізвищ і географічних назв. Загальний огляд правопису слів іншомовного походження. Фонетичні і морфологічні основи правил переносу слів. Орфографічні і технічні правила переносу. Графічні скорочення слів.

Розділ: ЛЕКСИКОЛОГІЯ. ФРАЗЕОЛОГІЯ. ЛЕКСИКОГРАФІЯ

Тема 1. Лексикологія як учення про слово в лексичній системі мови. Слово в лексико-семантичній системі мови

Українська лексикологія як учення про лексичне значення слова та лексичну систему сучасної української літературної мови. Предмет лексикології. Лексика і лексикологія. Слово як лексична одиниця мови. Ознаки слова як мовної одиниці. Поняття лексеми. Природа лексичного значення слова. Денотат. Конотат. Знакова природа слова.

Тема 2. Основні типи лексичних значень. Багатозначність слів

Однозначні і багатозначні слова. Пряме і переносне значення слів. Метафора. Метонімія. Синекдоха. Зміни в лексичному значенні слова.

Тема 3. Омоніми і пароніми в українській мові

Омоніми, їх відмінність від багатозначних слів. Омоніми повні й часткові. Різновиди лексичних омонімів: омоформи; омофони; омографи. Походження омонімів. Стилістична роль омонімів. Пароніми. Стилістична роль паронімів.

Тема 4. Антоніми в українській мові

Природа антонімічних зв'язків між словами. Семантичні основи антонімічного протиставлення лексем. Класифікація антонімів: структурна та семантична. Контрарна та комплементарна типи протилежності. Постійні (загальнономовні) та контекстуальні антоніми. Стилістичні функції антонімів. Антитеза. Оксюморон.

Тема 5. Синоніми в українській мові

Синоніми, їх ознаки. Класифікація й характеристика синонімів. Синонімічний ряд, його склад. Постійні, або вільні, та контекстуальні синоніми. Абсолютні синоніми, або лексичні дублети. Перифрази й евфемізми як різновиди синонімів. Джерело походження синонімів. Стилістична роль синонімів.

Тема 6. Споконвічна українська лексика. Запозичення зі слов'янських мов

Основні лексичні шари української літературної мови за походженням; соціально-історична їх зумовленість. Споконвічна українська лексика (спільнослов'янська, спільносхіднослов'янська, власне українська). Найважливіші фонетичні і словотворчі ознаки власне українських слів. Запозичення із старослов'янської (фонетичні, морфологічні і семантичні ознаки старослов'янців), з російської та білоруської мов. Українсько-російські мовні контакти. Лексичні запозичення з польської мови (полонізми).

Тема 7. Неслов'янські лексичні запозичення у складі української мови

Запозичення з грецької і латинської мов. Інтернаціональна лексика. Запозичення із західноєвропейських мов. Тюркізми. Українські слова в інших мовах. Шляхи збагачення словникового складу української літературної мови. Фонетичне і морфологічне освоєння іншомовних слів. Лексичні кальки.

Тема 8. Активна і пасивна лексика

Лексика сучасної української літературної мови з погляду виділення в ній активних і пасивних шарів, елементів нового і старого. Історизми та архаїзми, їх стилістична роль. Неологізми. Художні неологізми, їх стилістичне використання.

Тема 9. Діалектизми та жаргонізми в складі української лексики

Лексика загальнонародного вживання та лексика обмеженого функціонування. Територіальні діалектизми: власне лексичні діалектизми; етнографічні діалектизми; словотворчі діалектизми; семантичні діалектизми. Соціальні діалектизми: арготизми; жаргонізми. Стилістичне використання соціальних діалектизмів, важливість боротьби з засміченням ними літературної мови. Видатні українські письменники та мовознавці про культуру української мови.

Склад української лексики зі стилістичного погляду. Лексика загальноповсюдвана, суспільно-політична, специфічно-побутова, виробничо-професійна, наукова (загальнонаукова і галузева, термінологічна), офіційно-ділова. Емоційна лексика. Просторічні слова.

Тема 10. Фразеологізми в українській мові

Українська фразеологія як наука про систему стійких словосполучень (фразеологізмів, або фразем). Основні типологічні ознаки фразеологізмів. Класифікація фразеологізмів: семантична; жанрова. Структура фразеологічних одиниць. Джерела української фразеології. Вияв в українських ідіомах національної специфіки мови. Лексико-фразеологічні зміни фразеологічних одиниць: скорочення лексичного складу, заміна одного компонента іншим, розширення і звуження обсягу значень, зміна ступеня семантичної злитості компонентів.

Тема 11. Українська лексикографія як теорія і практика укладання словників української мови

Загальні відомості про словники. Зародження і розвиток української лексикографії. Українська лексикографія у дореволюційний період. Розвиток української лексикографії після 1917р.

Словники лінгвістичні і енциклопедичні. Лінгвістичні словники: перекладні, тлумачні, термінологічні, етимологічні, історичні, орфографічні, словники наголосів, іншомовних слів, фразеологічні, діалектологічні, словники мови окремих письменників та ін. Енциклопедичні словники.

Методи навчання: словесні (лекція, бесіда, навчальна дискусія), наочні (спостереження, ілюстрування), практичні (вправи різних типів, комплексні контрольні завдання), індивідуальна дослідницька робота студентів.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять): від студента очікується здатність відповідати на питання за вивченим матеріалом, обговорення дискусійних питань, виконання практичних завдань, самостійної роботи

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність: персональний комп'ютер, проектор, екран/інтерактивна дошка.

Система оцінювання та вимоги:

Оцінювання знань студентів здійснюється на основі результатів поточного та підсумкового контролів. Підсумкова оцінка є сумою балів, набраних за весь курс навчання та під час екзамену (50+50=100), і вираховується за національною шкалою та шкалою ЄКТС.

Поточний контроль здійснюється під час практичних занять. При оцінюванні на практичних заняттях враховується активна участь студентів у занятті, здатність відповідати на питання за вивченим матеріалом, обговорення дискусійних питань, виконання практичних завдань, самостійної роботи.

Підсумковий контроль відбувається у формі екзамену, який складається з двох теоретичних питань та одного практичного завдання.

Таблиця 1. Максимальна вага поточного та підсумкового контролю у балах

Вид контролю	Максимальна вага поточного та підсумкового контролю у балах	Частина підсумкової оцінки у балах	Підсумкова оцінка
Поточний контроль		50	100
Практичні заняття, самостійна робота	50		
Підсумковий контроль		50	
Екзамен	50		

Таблиця 2. Розподіл набраних здобувачем вищої освіти балів під час поточного контролю

Види робіт	Кількість набраних балів						
	незадовільно		задовільно		добре		відмінно
	1-17	18-25	26-29	30-32	33-39	40-45	46-50
	F	FX	E	D	C	B	A
	не зараховано		зараховано				
Практичне заняття 1	0,8	1	1,3	1,5	1,8	2,1	2,3
Практичне заняття 2	0,8	1,2	1,3	1,5	1,8	2,1	2,3
Практичне заняття 3	0,8	1,2	1,3	1,5	1,8	2,1	2,3
Практичне заняття 4	0,8	1,2	1,3	1,5	1,8	2,1	2,3
Практичне заняття 5	0,8	1,2	1,4	1,5	1,8	2,1	2,4
Практичне заняття 6	0,8	1,2	1,4	1,5	1,8	2,1	2,4
Практичне заняття 7	0,8	1,2	1,4	1,5	1,8	2,1	2,4
Практичне заняття 8	0,8	1,2	1,4	1,5	1,8	2,1	2,4
Практичне заняття 9	0,8	1,2	1,4	1,5	1,8	2,1	2,4
Практичне заняття 10	0,8	1,2	1,4	1,5	1,9	2,1	2,4
Самостійна робота 1	0,8	1,2	1,4	1,5	1,9	2,1	2,4
Самостійна робота 2	0,8	1,2	1,4	1,5	1,9	2,1	2,4
Самостійна робота 3	0,8	1,2	1,4	1,5	1,9	2,2	2,4

Самостійна робота 4	0,8	1,2	1,4	1,5	1,9	2,2	2,4
Самостійна робота 5	0,8	1,2	1,4	1,5	1,9	2,2	2,4
Самостійна робота 6	0,8	1,2	1,4	1,5	1,9	2,2	2,4
Самостійна робота 7	0,8	1,2	1,4	1,6	1,9	2,2	2,4
Самостійна робота 8	0,8	1,2	1,4	1,6	1,9	2,2	2,4
Самостійна робота 9	0,8	1,2	1,4	1,6	1,9	2,2	2,4
Самостійна робота 10	0,9	1,2	1,4	1,6	1,9	2,2	2,4
Самостійна робота 11	0,9	1,2	1,4	1,6	1,9	2,2	2,4
Разом максимальна кількість набраних балів	17	25	29	32	39	45	50

Таблиця 3. Розподіл набраних здобувачем вищої освіти балів під час підсумкового контролю

Види робіт	Кількість набраних балів						
	незадовільно		задовільно		добре		відмінно
	1-17	18-24	25-28	29-32	33-38	39-44	45-50
	F	FX	E	D	C	B	A
I теоретичне питання	5,6	8	9,3	10,6	12,6	14,6	16,6
II теоретичне питання	5,6	8	9,3	10,6	12,6	14,6	16,6
Практичне завдання	5,6	8	9,3	10,6	12,6	14,6	16,6
Максимальна кількість набраних балів	17	24	28	32	38	44	50

Узагальнені критерії оцінювання:

- «відмінно/А», 90–100 балів – здобувач вищої освіти виявляє особливі творчі здібності, уміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, уміє використовувати набуті компетентності для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування й нахили;
- «добре/В», 78–89 балів – здобувач вищої освіти вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв’язує справи й задачі в стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна;
- «добре/С», 65–77 балів – здобувач вищої освіти вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, у цілому самостійно застосовувати її на практиці, контролювати власну діяльність, виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок;
- «задовільно/Д», 58–64 бали – здобувач вищої освіти відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання й розуміння основних положень; із допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих;
- «задовільно/Е», 50–57 бали – здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні (обсяг набутих компетентностей здобувача відповідає мінімальним критеріям);
- «незадовільно/FX», 35–49 балів – здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу (до 20 %);
- «незадовільно/F», 1–34 бали – здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання й відтворення окремих фактів, елементів, об’єктів.

Таблиця 4. Шкала оцінювання поточного та підсумкового контролю

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка за шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
39-50	відмінно	зараховано	A (відмінно)
32-38	добре		B (добре)
26-31			C (добре)
21-25			D (задовільно)
14-20	задовільно		E (задовільно)
8-13	незадовільно	не зараховано	FХ (незадовільно) з можливістю повторного складання
1-7	Незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Підсумкова оцінка є сумою балів, набраних за весь курс навчання та під час екзамену (50+50=100) та вираховується за національною шкалою та шкалою ЄКТС.

Таблиця 5. Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка за шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90-100	Відмінно	зараховано	A (відмінно)
78-89	Добре		B (добре)
65-77			C (добре)
58-64			D (задовільно)
50-57	Задовільно		E (задовільно)
35-49	Незадовільно	не зараховано	FХ (незадовільно) з можливістю повторного складання
1-34	Незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Список рекомендованих джерел:

Базова

1. Бабич Н. Культура фахового мовлення: навч. посіб. Чернівці: Книги-XXI, 2014. 556 с.
2. Бойко В. М. Граматика української мови: Морфеміка. Словотвір. Морфологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2014. 248 с.
3. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Загнітко А. П., Соколова С. О. Граматика української мови. Морфологія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
4. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова. Синтаксис: навч. посіб. Київ: Вища шк., 2005. 270 с.
5. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2006. 368 с.
6. Єгорова Т. Д. Практичний курс української мови. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 160 с.
7. Кацавець Р. С. Ділова українська мова. За новим Українським правописом: навч. посіб. Київ: Алерта, 2020. 306 с.
8. Микитюк О. Сучасна українська мова: самобутність, система, норма: навч. посіб. 5-те вид., зі змінами. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 440 с.
9. Новий український правопис: навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 284 с.
10. Пономаренко С. Сучасна українська мова: Морфеміка. Дериwатологія. Морфонологія: навч. посіб.; відп. ред. О. В. Крутоголова. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 300 с.
11. Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / А. К. Мойсієнко, О. В. Бас-Кононенко, В. В. Берковець та ін.; за ред. А. К. Мойсієнка. Київ: Знання, 2013. 340 с.
12. Сучасна українська мова: Морфологія: підручник / за ред. А. К. Мойсієнка. Київ: Знання, 2013. 524 с.
13. Сучасна українська мова: Синтаксис: підручник / А. К. Мойсієнко, І. М. Арібжанова, В. В. Коломийцева та ін.; за ред. А. К. Мойсієнка. Київ: Знання, 2013. 238 с.
14. Українська мова: Енциклопедія / за ред. В. М. Русанівського. Київ: Укр. енцикл., 2000. 752 с.
15. Український правопис. Київ: Наук. думка, 2019. 392 с.
16. Фурдуй М. І. Українська мова: практикум: навч. посіб. Київ: Либідь, 2011. 416 с.
17. Шевчук С. В., Кабиш О. О., Клименко І. В. Сучасна українська літературна мова: навч. посіб. Київ: Алерта, 2017. 544 с.
18. Шевчук С. В. Українське ділове мовлення: навч. посіб. Київ: Алерта, 2018. 328 с.
19. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 407 с.
20. Ющук І. П. Практикум з правопису і граматики української мови: навч. посіб. Київ: ВД «Освіта», 2016, 288 с.

Додаткова

1. Практикум української мови, ділова українська мова

1. Авраменко О. Було – стало: зміни в правописі. Київ: Видавництво Даринка, 2019. 40 с.
2. Авраменко О., Тищенко О. Українська мова. Правопис у таблицях, тестові завдання. Київ: Книголав, 2020. 200 с.
3. Голосовська Г. Г. Українська мова для всіх: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2013. 216 с.
4. Омельчук С. Практикум з правопису української мови. Система дослідницьких вправ. Київ: Грамота, 2017. 224 с.
5. Савченко І. С. Пунктуація сучасної української мови: навч. посібник. Черкаси: Відлуння-Плюс, 2008. 152 с.
6. Терещенко В. М., Панченков А. О. Навчально-методичний посібник: Методика реалізації Українського правопису в новій редакції у закладах загальної середньої освіти. Харків: Соняшник, 2019. 256 с.
7. Тележкіна О. О. Говоримо та пишемо українською правильно і красиво. Харків: Основа, 2010. 248 с.
8. Український правопис (новий): офіційний текст. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2019. 284 с.
9. Ющук І. П. Практичний довідник з українського правопису. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2020. 128 с.

10. Як писати без помилок?: Словник труднощів українського правопису: близько 5000 слів / упоряд. В. Майоров. Київ: Експрес-Поліграф, 2013. 159 с.

2. Культура української мови

1. Гандапас Р. Камасутра для оратора. Київ: Моноліт-Bizz, 2018. 272 с.
2. Кайдалова Л. Г., Пляка Л. В. Психологія спілкування: навч. посіб. Харків: НФаУ, 2011. 132 с.
3. Кизилова В. В. Риторика з основами культури й техніки мовлення: навч. посіб. для студ. закл. вищої освіти. Старобільськ: Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка», 2018. 114 с.
4. Кисіль Г. Г., Черногуз О. Ф. Українська мова: культура мовлення медика: навч. посіб. Київ: ВСВ «Медицина», 2018. 464 с.
5. Літературна норма і мовна практика: монографія / за ред. С. Я. Єрмоленко та ін. Ніжин: Видавництво «Аспект-Поліграф», 2013. 320 с.
6. Навроцька М. Спілкування як невід'ємна складова іміджу педагога. *Людинознавчі студії*: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогіка». Дрогобич, 2015. Вип. 31. С. 209-218.
7. Семенов О. М. Культура фахової мови: навч. посіб. Суми: СОІППО, 2013. 260 с.
8. Сербенська О. А. Культура усного мовлення. Практикум: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 216 с.
9. Степура А. WOW-виступ по-українськи. Київ: Моноліт-Bizz, 2018. 304 с.
10. Токарська А. С., Кочан І.М. Культура фахового мовлення правника: навч. посіб. Львів: Світ, 2003. 312 с.
11. Труб В. М. Явище «суржику» як форма просторіччя в ситуації двомовності. *Мовознавство*. 2000. № 1. С. 46-58.
12. Трухін І. О. Соціальна психологія спілкування: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2005. 336 с.
13. Хміль Ф.І. Ділове спілкування: навч. посіб. Київ: «Академвидав», 2004. 280 с.

3. Фонетика, фонологія, орфоєпія, графіка та орфографія

1. Багмут А. Й. Семантика і інтонація в українській мові. Київ: Наук. думка, 1991. 168 с.
2. Брахнов В. М. Явища асиміляції в консонантизмі української мови. Київ: Наук. думка, 1970. 102 с.
3. Булаховський Л. А. Деякі особливості українського консонантизму. Вибрані праці: в 5 т. Київ: Наук. думка, 1981. Т.2. С. 262–271.
4. Винницький В. М. Наголос у сучасній українській мові. Київ: Рад. школа, 1984. 160 с.
5. Дудник З. В. Сучасна українська літературна мова. Фонетика: навч. посіб. для студентів-філологів. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2002. 178 с.
6. Жилко Ф. Т. Фонологічні особливості української мови в порівнянні з іншими слов'янськими. Київ: Наук. думка, 1963. 183 с.
7. Залеський А. М. Вокалізм південно-західних говорів української мови. Київ: Наук. думка, 1973. 156 с.
8. Зиндер Л. Р. Общая фонетика. Москва: Высшая шк., 1979. 312 с.
9. Коструба П. П. Фонетика сучасної української літературної мови: Ч. 1. Львів, 1963. 100 с.
10. Матвіяс І. Г. Українська мова і її говори. Київ: Наук. думка, 1990. 168 с.
11. Медведєв О. О. Система фонем сучасної української літературної мови: Статистичні та структурні лінгвістичні моделі. Київ: Наук. думка, 1966. 96 с.
12. Перебийніс В. С. Кількісні та якісні характеристики системи фонем сучасної української літературної мови. Київ: Наук. думка, 1970. 272 с.
13. Пилинський М. М. Мовна норма і стиль. Київ: Наук. думка, 1976. 288 с.
14. Прокопова Л. І. Приголосні фонемі сучасної української літературної мови: Експериментально-фонетичне дослідження. Київ: Вид-во Київськ. держ. ун-ту, 1958. 149 с.
15. Сучасна українська мова: Вступ. Фонетика / ред. І. К. Білодіда. Київ: Наук. думка, 1969. 436 с.
16. Сучасна українська літературна мова: підручник / ред. А. П. Грищенко. Київ: Вища шк., 1997. 493 с.
17. Тоцька Н. І. Голосні фонемі української літературної мови. Київ: Вид-во Київ. ун-ту, 1973. 192 с.

18. Тоцька Н. І. Сучасна українська літературна мова. Фонетика. Орфоепія. Графіка і орфографія: навч. посіб. Київ: Вища шк., 1981. 183 с.
19. Трубецкой Н. С. Основы фонологии. Москва: Аспект-Пресс, 2000. 352 с.
20. Ющук І. П. Українська мова: підручник. Київ: Либідь, 2006. 640 с.

4. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія

1. Авксентьев Л. Сучасна українська мова. Фразеологія: навч. посіб. для студентів філол. ф-тів. Харків: Вища шк., 1983. 324 с.
2. Бодик О. П., Рудакова Т. М. Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 416 с.
3. Вокальчук Г. М. Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття (лексикографічний аспект): монографія / за ред. А. П. Грищенка. Рівне: Перспектива, 2004. 524 с.
4. Демська О. Вступ до лексикографії. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 266 с.
5. Дубічинський В. В. Українська лексикографія: Історія, сучасність та комп'ютерні технології: навч. посіб. Харків, 2004. 164 с.
6. Зубець Н. О. Українська лексикографія другої половини ХХ – початку ХХІ ст. : навч. посіб. 2-ге вид., доповн. Запоріжжя: ЗНУ, 2011. 125 с.
7. Івченко А. Українська народна фразеологія: Ономазіологія, ареали, етимологія. Харків: Фоліо, 1999. 186 с.
8. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі: монографія. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2008. 336 с.
9. Коваль А. П. Спочатку було Слово: Крилаті вислови біблійного походження в українській мові. Київ: Либідь, 2001. 312 с.
10. Коваль А. П., Коптілов В. В. Крилаті вислови в українській літературній мові. Київ: Вища шк., 1975. 335 с.
11. Лисиченко Л. А. Багатозначність у лексико-семантичній системі: структурний, семантичний, когнітивний аспекти. Харків: Вид. група «Основа», 2008. 272 с.
12. Навальна М. І. Динаміка лексикону української періодики ХХІ ст.: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. 328 с.
13. Селіванова О. Нариси з української фразеології: Психологічний та етнокультурний аспекти. Київ; Черкаси : Брама, 2004. 284 с.
14. Сербенська О., Редько Ю., Федик О. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити: посібник. Львів, 1994. 152 с.
15. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови. Київ: Наук. думка, 1973. 280 с.
16. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття: (На матеріалі мови засобів масової інформації). Київ: Пугач, 2005. 236 с.
17. Струганець Л. Динаміка лексичних норм української літературної мови ХХ століття. Тернопіль: Астон, 2002. 252 с.
18. Ужченко В. Д. Народження і життя фразеологізму. Київ: Вища шк., 1988. 278 с.
19. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови: навч. посіб. Київ: Знання, 2007. 494 с.
20. Чабаненко В. А. Стилїстика експресивних засобів української мови : монографія. Запоріжжя: ЗДУ, 2002. 351 с.

Словники

1. Береза Т. Мовою бестселерів: сучасний словник живої мови. Львів: Апріорі, 2017. 800 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь, 2009. 1736 с.
3. Гринчишин Д. Г., Сербенська О. А. Словник паронімів української мови. Київ: Рад. школа, 1986. 222 с.
4. Демська О. М., Кульчицький І. М. Словник омонімів української мови. Львів: Фенікс, 1996. 223 с.
5. Кочерган М. П. Словник російсько-українських міжмовних омонімів. Київ, 1997. 400 с.

6. Нечволод Л. І. Сучасний словник іншомовних слів. Харків, 2007. 768 с.
7. Новий тлумачний словник української мови: в 4 т. Київ: Аконтіт, 1998. Т. 1. 910 с.; Т. 2. 910 с.; Т. 3. 927 с.; Т. 4. 941 с.
8. Олійник І. С., Сидоренко М. М. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний тлумачний словник. Харків: Прапор, 1997. 462 с.
9. Орфографічний словник української мови / уклад. С. І. Головащук, М. М. Пещак, В. М. Русанівський, О. О. Тараненко. Київ: Довіра, 1994. 864 с.
10. Орфоепічний словник української мови: в 2 т. / уклад. М. М. Пещак, В. М. Русанівський, Н. М. Сологуб та ін. Київ: Довіра, 2001. Т. 1. 957 с.; Т. 2. 917 с.
11. Полюга Л. М. Повний словник антонімів української мови. Київ: Довіра, 2008. 510 с.
12. Полюга Л. М. Словник синонімів української мови. Київ: Довіра, 2006. 477 с.
13. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ, 1974. 865 с.
14. Словник іншомовних слів / Л. О. Пустовіт, О. І. Скопненко, Г. М. Сюта та ін.; за ред. О. Пустовіт. Київ, 2000. 1018 с.
15. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наук. думка, 1970–1980.
16. Словник лінгвістичних термінів / укл. Д. І. Ганич, І. С. Олійник. Київ: Вища шк., 1985. 360 с.
17. Словник труднощів української мови / за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ: Вища шк., 1989. 336 с.
18. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологічний словник української мови. Київ: Освіта, 1998. 224 с.

12. Інформаційні ресурси

1. Бібліотека БДПУ (www.bdpu.org/library)
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (<http://www.nbuv.gov.ua>)
3. Лінгвістичний портал з української мови (<http://www.mova.info>)
4. Google Академія (<https://scholar.google.com>)
5. Лінгвістичний портал з української мови (<http://www.rozum.org.ua>)
6. Портал української мови та культури (<http://www.slovnyk.net>)
7. Академічний тлумачний словник (<http://sum.in.ua/s/>)